

Cofinanțat de
Uniunea Europeană

SAVE

School Anti-Violence Ecosystem

program coordonat de

World Vision

ROMÂNIA

GHID PENTRU RECUNOAȘTEREA, PREVENIREA ȘI GESTIONAREA BULLYING-ULUI

Proiectul „Fii Prieten, Nu Agresor” este implementat de Asociația Focus on Youth, în cadrul Programului SAVE („School Anti-Violence Ecosystem”), coordonat de Fundația World Vision România și cofinanțat de Uniunea Europeană.

Durata proiectului: 8 luni

Valoarea grantului: 15.000 de euro

CAPITOLUL I CE ESTE BULLYING-UL?

INFORMAȚII UTILE PENTRU PĂRINȚI

Bullying-ul nu este doar o formă de agresiune izolată, ci un comportament sistematic și repetat. Există frecvent un dezechilibru de putere care este fie real, fie considerat a fi real.

Bătăușii își folosesc puterea pentru a controla, intimida sau amenința victimele.

Pot face acest lucru o singură dată, dar, de cele mai multe ori, comportamentul de bullying se repetă constant.

Bullying-ul, spre deosebire de simplele tachinări, nu se rezumă doar la intenția de a răni fizic sau emoțional, ci și la modul în care este perceput și resimțit de victimă. Acest fenomen îi afectează pe toți cei implicați, inclusiv pe agresori. Fiecare copil reacționează diferit la hărțuire, iar efectele acestora pot fi de lungă durată și dăunătoare, conducând la depresie, anxietate, stimă de sine scăzută și o percepție distorsionată asupra propriei identități.

1. BULLYING-UL POATE FI FIZIC, VERBAL SAU PSIHOLOGIC

Exemple:

- comentarii negative sau răutăcioase;
- excluderea persoanelor din activități;
- lovirea cu mâna și/sau cu piciorul, împingerea, scuipatul sau orice alte acțiuni fizice vătămătoare;
- mințirea sau lansarea de zvonuri despre cineva;
- luarea de lucruri sau deteriorarea bunurilor;
- să-și bată joc de rasa, religia, orientarea sexuală, nevoile de sănătate sau felul în care arată cuiva;
- „hărțuire cibernetică” - utilizarea mesajelor text, foto sau video, rețelele sociale (Facebook, Instagram, Snapchat, You Tube) sau telefoane mobile, într-un mod agresiv la adresa altora;
- forțarea cuiva să facă ceva împotriva voinței sale;
- amenințări sau șantaj.

SEMNE CĂ UN COPIL ESTE HĂRȚUIT:

- îmbrăcăminte sau obiecte personale deteriorate;
- tăieturi, vânătăi și zgârieturi inexplicabile;
- puțini prieteni sau chiar niciunul;
- schimbarea frecventă a grupurilor de prieteni sau evitarea vechilor prieteni;
- evitarea prietenilor și/sau a membrilor familiei;
- frică de a merge la școală sau de a fi în preajma prietenilor ori colegilor de clasă;
- probleme de disciplină la școală;
- refuzul de a participa la activități sau de a urma instrucțiuni;
- pierderea interesului pentru teme sau renunțarea bruscă la școală;
- stare emoțională negativă, plâns frecvent sau izbucniri emoționale;

- dureri de cap, dureri de stomac sau alte probleme fizice fără o cauză medicală evidentă;
- coșmaruri și probleme cu somnul;
- pierderea poftei de mâncare;
- gânduri suicidare.

CE SĂ FACEȚI DACĂ BĂNUIȚI CĂ FIUL/FIICA DUMNEAVOASTRĂ ESTE AGRESAT

Este important să vorbiți și să ascultați cu atenție copilul dumneavoastră. Puneți „întrebări deschise”, la care nu se poate răspunde doar cu „da” sau „nu”.

Câteva exemple sunt:

- Cu cine te-ai jucat sau cu cine ai luat prânzul la școală?
- Ce părere ai despre ceilalți copii din clasa ta?
- Cum s-au murdărit sau rupt hainele tale?
- Ce s-a întâmplat cu cărțile, jucăriile, telefonul etc.?
- Ce porecle îți spun ceilalți copii?
- Ce se întâmplă când vezi pe cineva care este agresat?

PENTRU COPIII MAI MARI, AȚI PUTEA ÎNTREBA:

- Cum rezolvi tu și prietenii tăi problemele cu alți oameni?
- Ce tip de conținut distribui tu și prietenii tăi pe rețelele sociale?
- Spune-mi despre grupurile din școala ta!

DACĂ AFLAȚI CĂ FIUL/FIICA DUMNEAVOASTRĂ ESTE AGRESAT:

- Informați-l clar că bullying-ul nu este niciodată **OK**;
- Apreciați-vă copilul pentru că v-a spus. Amintiți-i că trebuie să știți ce se întâmplă și că este datoria voastră să-l ajutați și să-l protejați;
- Spuneți-i că nu este vina lui și că are dreptul să se simtă în siguranță;
- Explicați-i că **NU** este rușinos să spună dacă cineva face ceva care îl rănește sau deranjează, fie pe el, fie pe o altă persoană;
- Ajutați-l pe copil să știe cine sunt adulții de încredere la care poate merge;
- Spuneți-i să evite, dacă poate, locurile unde are loc bullying-ul și să desfășoare activități în apropierea adulților. Bătăușii tind să nu acționeze în prezența acestora;
- Spuneți-i copilului să folosească „sistemul de prieteni” pentru a nu fi singur;
- Pentru amenințări cu vătămare fizică sau violență, contactați poliția.

MAI MULTE SFATURI UTILE:

- Citiți cărți, vizionați videoclipuri sau filme despre bullying împreună cu copilul dumneavoastră. Vorbiți despre modul în care acțiunile unei persoane îi pot afecta pe alții. Acest lucru îl poate ajuta să fie mai deschis în a vorbi despre hărțuire sau să recunoască atunci când alții sunt hărțuiți;

- Exersați jocul de rol pentru a-l pregăti pe copilul dumneavoastră în cazul în care cineva încearcă să-l agreseze pe el sau pe altcineva. Cel mai bine este să ignore bătașul, să plece și să spună unui adult;
- Nu este o idee bună să riposteze, nici fizic, nici verbal;
- Monitorizați activitățile și conturile copilului dumneavoastră pe rețelele sociale. Puteți raporta hărțuirea cibernetică administratorilor platformelor de socializare. Aceștia pot elimina conținutul, pot bloca utilizatori sau pot șterge conturi;
- Dacă este posibil, încercați să contactați părinții agresorului. S-ar putea ca aceștia să nu știe ce face copilul lor;
- Luați în considerare consilierea sau terapia pentru copilul dumneavoastră dacă observați schimbări îngrijorătoare în comportamentul sau starea sa emoțională;
- Dacă suspectați că fiul sau fiica dumneavoastră are tendințe de auto-vătămare, este esențial să acționați prompt pentru a-i asigura siguranța și a primi ajutor specializat.

Spitalul Județean de Urgență Vâlcea

- **Adresă:** Calea lui Traian nr. 201, Râmnicu Vâlcea, județul Vâlcea, România.
- **Telefon:** 0250 746 501, 0250 746 503, 0250 743 703, 0250 744 701

Pentru asistență imediată, puteți apela și Telefonul Copilului la numărul **116 111**, o linie gratuită dedicată sprijinirii copiilor și părinților în situații de criză. În caz de urgență majoră, nu ezitați să apelați **112**, serviciul național de urgență. Este foarte important să abordați situația cu seriozitate și să căutați sprijinul profesioniștilor pentru a asigura bunăstarea copilului dumneavoastră.

CE SĂ FACEȚI DACĂ COPILUL DUMNEAVOASTRĂ ESTE AGRESORUL?

Un bătauș are nevoie de ajutor și de atenție imediată. Dacă copilul dumneavoastră este bătaușul, este mai probabil să aibă dificultăți în gestionarea conflictelor, să fie ușor frustrat, să nu valorizeze opiniile altora, să încalce regulile sau să fie deprimat. Nu există un singur tip de bătauș. Un bătauș poate părea că are mulți prieteni, dar adesea aceștia sunt doar preocupați de popularitate. Unii pot părea „singuratici” mai degrabă decât prietenoși și le este greu să-și facă prieteni. Alții s-ar putea să se simtă părăsiți.

SEMNELE DE AVERTIZARE ALE UNUI AGRESOR POT FI:

- intră în lupte fizice sau verbale;
- dă vina pe alții pentru problemele sale;
- are prieteni care îi agresează pe alții;
- are dificultăți în respectarea regulilor;
- este trimis des la biroul directorului;
- are bani în plus sau lucruri noi de proveniență inexplicabilă;
- vede violența într-un mod pozitiv sau gândește astfel;
- este amuzant în mod nepotrivit, făcând glume pe seama altora.

CE PUTEȚI FACE:

- explicați-i ce este hărțuirea și transmiteți-i un mesaj clar că bullying-ul nu este niciodată acceptabil;
- nu vă fie teamă să îi spuneți copilului dumneavoastră care vor fi consecințele dacă îi agresează pe alții;
- învățați și modelați bunătatea și respectul față de oameni și idei diferite;
- ajutați-vă copilul să înțeleagă cum se simte cineva care este agresat. Citiți cărți, vizionați videoclipuri sau filme împreună cu el pentru a-i arăta ce înseamnă bullying-ul. Vorbiți despre modul în care acțiunile unei persoane îi pot afecta pe alții. Întrebați-vă copilul cum crede că se simte copilul din carte, videoclip sau film după ce a fost agresat;

- ajutați-l să învețe modalități de a face față frustrării și mâniei fără a-i afecta pe ceilalți. Exersați moduri de a reacționa (prin jocuri de rol) atunci când este supărat. Învățați-l să se oprească și să gândească înainte de a acționa negativ;
- asigurați-vă că știe că se poate schimba. Bullying-ul este o alegere;
- căutați momente în care să vă „surprindeți copilul când este bun” și laudați-l. Petreceți timp cu el în fiecare zi. Ascultați-l cu atenție și vorbiți-i despre sentimentele și reușitele sale;
- dacă școala vă contactează cu privire la situații în care copilul dumneavoastră îi agrează pe ceilalți, încercați să rămâneți calm. Evitați să fiți furios sau defensiv și concentrați-vă pe soluții. Copilul va învăța din felul în care acționați.

SFATURI PENTRU A DISCUȚA CU PERSONALUL ȘCOLII

Contactați personalul școlii atunci când copilul dumneavoastră este agresat. Stabiliți mai întâi o întâlnire cu directorul și profesorii și, eventual, cu consilierul sau mediatorul școlar, acolo unde există.

- Notați în prealabil faptele – cine, ce, când și unde are loc bullying-ul; Încercați să nu vă scrieți opiniile și sentimentele;
- Luați-vă notițe la întâlnire. Păstrați propriile evidențe despre ceea ce spuneți personalului din școală și ce vă comunică aceștia că vor face pentru a ajuta;
- Solicitați o copie a politicii scrise a școlii privind hărțuirea. Aflați ce se face pentru a preveni și opri bullying-ul acolo;

- Dacă copilul dumneavoastră continuă să fie agresat și situația nu se îmbunătățește, politica școlii ar trebui să vă spună unde să mergeți în continuare pentru ajutor.

HĂRȚUIREA ȘI COPIII CU NEVOI SPECIALE:

- Copiii cu nevoi speciale de învățare sau de sănătate pot fi hărțuiți mai mult decât ceilalți, deoarece par diferiți. Unii s-ar putea să nu știe că sunt victime ale agresiunii. Le-ar putea fi frică sau le-ar putea fi greu să spună unui adult. Hărțuirea poate însemna și ca agresorii să-și bată joc de copii din cauza nevoilor lor de sănătate, cum ar fi oferirea unui aliment la care sunt alergici. În acest caz, bullying-ul nu este doar grav, poate face diferența între viață și moarte.

2. CUM SĂ-I AJUTAȚI PE COPIII CARE SUNT HĂRȚUIȚI ÎN MEDIUL ONLINE

ESTE IMPORTANT SĂ FIȚI SUPORTIVI

Dacă un copil vă spune că este hărțuit online, încurajați-l să se exprime, spunându-i următoarele: „Nu este vina ta.” Asigurați-vă că știe că nu este de vină;

„Nu ești singur.” Mulți copii se simt izolați din cauza agresiunii și cred că nimănui nu îi pasă sau nu îi va ajuta;

„Hărțuirea nu este niciodată în regulă.” Toți copiii au dreptul să fie tratați cu demnitate și respect;

„Nu depinde de tine să oprești hărțuirea, vom lucra împreună.” Este important ca atât copiii, cât și adulții să fie implicați în drumul către o soluție care să țină cont de ceea ce își dorește copilul.

ÎNCURAJAȚI GÂNDIREA CĂTRE CEL MAI BUN MOD DE A TRATA SITUAȚIA.

Auto-apărarea – care înseamnă să comunicați în numele dumneavoastră, să împărtășiți ceea ce aveți nevoie și apoi să luați măsuri – este deosebit de importantă în situațiile de agresiune, când copiii se pot simți neputincioși. A face parte din soluție și a-și împărtăși ideile îl ajută pe copil, oferindu-i o parte din putere și un sentiment de proprietate asupra răspunsului.

DOCUMENTAȚI SITUAȚIA ȘI PĂSTRAȚI O EVIDENȚĂ DETALIATĂ.

Hărțuirea cibernetică lasă în urmă posibile dovezi ce documentează trauma suferită de copil. Păstrarea unei evidențe detaliate, cum ar fi capturi de ecran sau salvarea e-mailurilor și a mesajelor text, vă va ajuta atunci când planificați cum să rezolvați situația.

ELABORAȚI UN PLAN.

Planul oferă copiilor o modalitate de a-și împărtăși ideile și opiniile despre potențialele soluții la agresiunea pe care o suferă. Crearea planului îi ajută, de asemenea, să se simtă mai în control, în timp ce descoperă modalități de a rezolva situația de hărțuire.

PLANUL AR PUTEA INCLUDE:

- Stabilirea persoanelor care mai pot oferi sprijin (cum ar fi cadre didactice, consilieri și colegi);
- Prezentarea unei strategii cu privire la modul de răspuns atunci când are loc un eveniment de tip bullying;
- Raportarea comportamentului către furnizorii de rețele de socializare;
- Colaborarea cu școala pentru a aborda atât bullying-ul online, cât și offline.

Adulții ar trebui să discute despre comportamentul online, precum și despre hărțuirea cibernetică, de îndată ce copiii încep să folosească tehnologii și instrumente precum telefoanele mobile și computerele.

CUM SĂ-I AJUTAȚI PE COPIII CARE ASISTĂ LA CYBERBULLYING

Spuneți-le copiilor cât de puternic și de impact poate fi răspunsul lor. Multe situații de agresiune se termină atunci când intervin un coleg, un vecin sau un prieten. Copiii sunt adesea nesiguri și nu știu cum să facă primul pas, în special online. Un rol important pentru un părinte este acela de a sublinia pașii de acțiune pe care copiii îi pot face pentru a-i ajuta pe alții, inclusiv:

- **Încurajarea persoanei agresate să spună unui adult.** Majoritatea situațiilor de agresiune nu se rezolvă cu bine fără implicarea unui adult;
- **Să nu dea „like” și să nu distribuie postări care agresează pe cineva.** Aprecierea unui mesaj răutăcios arată aprobare;
- **Raportarea acestuia.** Implicarea altora în acțiune, cum ar fi un părinte sau un profesor, este importantă;
- **Răspuns cu sprijin pozitiv.** Dacă copilul se simte confortabil să facă acest lucru și este în siguranță, sfătuiți-l să posteze un comentariu care să arate solidaritatea cu victima;
- **Comunicarea cu persoana agresată.** Copilul îi poate trimite un mesaj privat prin care să o informeze că ceea ce se întâmplă este greșit, că nu merită să fie tratată astfel și că nu este singură.

CUM SĂ-I AJUTAȚI PE COPIII CARE AGRESEAZĂ PE CEILALȚI

Copiii agresează cibernetic din diferite motive, cum ar fi presiunea colegilor, faptul că sunt ei înșiși hărțuiți sau pentru că nu își dau seama de impactul pe care acțiunile lor îl pot avea asupra celorlalți. Este important să știți că hărțuirea este un comportament care poate fi schimbat.

- **Începeți prin a vorbi cu ei și cercetați motivele comportamentului lor.** Permiteți-le să discute despre sentimentele lor, să vorbească dacă sunt și ei hărțuiți și să explice alți factori care ar putea duce la acest comportament;
- **Încurajați manifestarea empatiei, respectului și compasiunii.** Cei care agresează cibernetic nu sunt adesea conștienți de felul în care se simt alții. Este posibil să nu înțeleagă că tot comportamentul online are consecințe în viața reală. Spuneți-le cum poate influența comportamentul lor online modul în care simte sau gândește cineva;
- **Discutați despre consecințe.** Spuneți-le că bullying-ul nu este în regulă în nicio circumstanță și nu va fi tolerat. Explicați că vor exista consecințe pentru comportamentul lor. Fiți specifici cu privire la ceea ce se va întâmpla și luați măsuri imediat dacă aflați că aceștia sunt încă implicați în hărțuirea cibernetică;
- **Oferiți un feedback pozitiv și aveți răbdare.** Este nevoie de timp pentru a schimba comportamentul. Oferiți laude și recunoaștere atunci când copiii gestionează bine conflictele online sau găsesc o modalitate pozitivă de a face față sentimentelor. Continuați să-i sprijiniți!

SFATURI DE DAT UNUI COPIL PENTRU A PREVENI AGRESIUNEA FAȚĂ DE CEILALȚI

- Gândește-te înainte de a posta. Dacă ești trist sau supărat, așteaptă înainte să postezi. Acordă-ți timp pentru a te elibera de emoții, astfel încât să nu faci ceva ce nu poți lua înapoi;
- Nu dezvălui niciodată în mod public despre ceilalți nimic din ceea ce nu ți-ar fi plăcut să știe toată lumea despre tine. Amintește-ți că, atunci când distribui ceva online, poate fi văzut de oricine, inclusiv de părinții și profesorii tăi;
- Când faci comentarii despre altcineva, imaginează-ți cum te-ai simți dacă cineva ar spune asta despre tine.

CAPITOLUL II

BULLYING? RECUNOSTE-L ȘI FĂ O SCHIMBARE!

Pentru a vă ajuta copilul să observe cu atenție situațiile în care este implicat și să descopere potențialul conflictual din ele, puteți juca un „joc”, fiind periodic „detectivi” unul pentru celălalt. Ideea acestui joc este de a identifica situațiile în care anumite comportamente sau acțiuni au avut loc cu rea intenție sau nu, precum și cât de important este să verificați interpretarea pe care o dați unor situații prin discuțiile purtate cu interlocutorul.

Inițiați aceste discuții pornind de la situații din copilăria dumneavoastră. Auto-dezvăluirile din partea părinților le permit copiilor să înțeleagă aspecte profunde ale relaționării umane și să se familiarizeze cu diverse strategii de rezolvare a conflictelor.

- Prezentați aceste situații din copilăria dumneavoastră sau inventați altele, cu referire la viața copilului și la situațiile pe care știți că le-a avut sau le are în prezent la școală (înlocuiți personajele ca să nu fie prea explicit faptul că îl vizați direct pe el) și identificați împreună cu copilul dacă aceste comportamente au fost intenționate sau doar „accidente” (Ce crezi, a fost ceva gândit special pentru a face rău sau a fost ceva întâmplător, un accident, o neatenție?). Așteptați copilul să formuleze exact gândul, rugați-l să argumenteze opinia și, eventual, să dea exemple din viața sa școlară.

Discutați cu copilul diferențele dintre aceste două tipuri de comportamente (intenționat sau accidental) și stabiliți împreună cum ar fi bine să acționeze el în anumite situații pentru a evita conflictele sau pentru a le rezolva eficient;

- Întrebați copilul dacă a trecut prin situații în care a avut anumite reacții comportamentale/verbale pe care acum le regretă sau de care este mândru (de exemplu: „Ce crezi, colegul tău a înțeles că nu ai intenționat să-i pui piedica aceea? Ce ai fi putut face pentru ca să te creadă că nu ai făcut-o intenționat?” sau „Cum ai reușit să faci astfel încât prietena ta să înțeleagă că nu ai dorit să o jignești, ci doar a fost o glumă nereușită?”);

- Dacă credeți că este necesar, puteți exersa posibile răspunsuri prin jocul de rol. Acest exercițiu pornește de la observația că, de multe ori, părinții își învață copiii să riposteze și să nu se lase „călcați în picioare!”, însă, arareori, îi învață cum să nu fie ei înșiși agresori.

Dacă nu aveți inspirație, găsiți mai jos câteva scenarii pe care le puteți pune în discuție:

- La masă, în cantina școlii, ai atins paharul cu suc al colegului tău;
- La ora de sport, nu ai fost atent/ă și te-ai încălțat în adidașii altui/altei coleg/e;
- Lovești un coleg pentru că te-a numit prost/proastă;
- Rupi foaia din caietul colegului pe care acesta a scris tema de acasă;
- Întinzi piciorul prea larg, când ești în bancă și o colegă/un coleg se împiedică și cade, toata clasa râde de ea/el;
- Arunci pe geam cutia cu creioane a colegului tău, pentru ca te-ai supărat ieri pe el că nu ți-a împrumutat un creion;

- Ai uitat să spui "Mulțumesc!" colegului tău care ți-a dat stiloul când l-ai scăpat pe jos;
- Alergi pe coridor și lovești pe cineva.

DISCURSUL INTERIOR AL COPILULUI

Ideea acestui exercițiu pornește de la faptul că, de multe ori, noi suferim mai mult din cauza modului în care interpretăm o situație decât din cauza situației însăși. Discursul nostru interior este cel care amplifică o situație și o face de nesuportat. De aceea, este bine să-l învățăm pe copil să oprească acest discurs interior atunci când îi provoacă suferință și să îl înlocuiască cu un monolog pozitiv, care să favorizeze o acțiune menită să-l ajute să iasă din impasul emoțional.

Prin această activitate, copilul dumneavoastră învață o strategie de autoreglare emoțională, prin înlocuirea gândurilor care întrețin stări de furie, nemulțumire, supărare sau frustrare cu emoții adaptate, care îi permit să gestioneze adecvat situațiile din viața școlară.

Activitatea favorizează și exprimarea emoțiilor, descrierea verbală și non-verbală a stărilor, dezvoltă empatia și reziliența. Alegeți situații cu care s-a confruntat copilul dumneavoastră și care i-au produs disconfort emoțional! Aveți mai jos câteva exemple, dar este indicat să discutați situații reale din viața copilului: Ești supărat/ă pentru că un coleg nu te-a invitat la ziua lui de naștere. Care este primul gând care îți vine în minte? (că nimeni nu mă place, că voi rămâne fără prieteni, că a invitat-o pe proasta A.T., dar pe mine, care i-am dat și i-am adus și i-am făcut și am ajutat-o nu mă invită etc). Lăsați copilul să se descarce, să-și spună păsul.

Apoi, prin discuții, sugerați copilului și alte variante de a privi situația sau de a acționa: să mă gândesc că mai am și alți colegi care mă vor invita sau m-au invitat deja la zilele lor de naștere, să îi spun mâine la școală că sunt trist/ă că nu m-a invitat la petrecere.

Un grup de copii din clasa ta se joacă. Și tu vrei să te joci cu ei, dar ei îți spun că nu vor să te accepte în echipa lor pentru că ești un jucător slab, și că vor pierde din cauza ta, că nu te pricepi la acest joc, etc. Te întristezi și începi să te gândești că cel mai probabil așa și este, nu știi acest joc, nu ești suficient de abil/rapid, atent, etc. La ce altceva te poți gândi acum ca să nu suferi, să fii trist, enervat sau nemulțumit?

- posibile versiuni: să mă gândesc că sunt bun/ă la alte jocuri decât acesta, să mă uit la ei cum joacă pentru a învăța tehnica de joc/regulile, să mă antrenez acasă cu fratele/sora/părinții pentru a fi mai sigur/ă pe mine, să îmi găsesc o altă activitate cu care să mă ocup cât ei joacă acest joc).

Unul dintre colegi te lovește. Te înfurii și vrei și tu să-l lovești. Ce altceva ai putea face?

- variante posibile: să folosesc tehnica "Broscuța țestoasă" (pauză de la comunicare, concentrarea pe sine - "intru în carapace și stau acolo până mă liniștesc", mă gândesc că deși colegul nu face bine că mă lovește, nu vreau să fac și eu ca el, pentru că știu că nu este voie să lovim pe cineva, decid să-i spun ferm că nu are voie să mă lovească, altminteri nu voi mai prieteni cu el, mă gândesc să o atenționez pe dna profesoară).

„Finanțat de Uniunea Europeană. Punctele de vedere și opiniile exprimate aparțin, însă, exclusiv autorului (autorilor) și nu reflectă neapărat punctele de vedere și opiniile Uniunii Europene sau ale Fundației World Vision România.

Nici Uniunea Europeană și nici Fundația World Vision România nu pot fi considerate răspunzătoare pentru acestea.”